

Makale Geliş Tarihi | Received: 27.08.2024

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 16.09.2024

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

YAŞAM KRİZLERİNE FELSEFİ DANIŞMANLIKLA MÜDAHALENİN İMKÂNI: ALBERT CAMUS ABSÜRT KAVRAMI VE YAZGI FİLMİ VAKASI

Nebile EROĞUL¹Mustafa ÇEVİK²

Öz: Bu çalışmada Zeki Demirkubuz tarafından Albert Camus'nün "Yabancı" adlı romanından esinlenerek senaryolaştırılan Yazgı (2001) filmindeki başkarakter Musa'nın hayatı "yaşam krizlerine felsefi danışmanlıkla müdahalenin imkânı" bağlamında değerlendirilmiş olup nitel bir yöntem benimsenmiştir. Çalışmada Musa'nın yaşamı bir vaka olarak ele alınırken, varoluşçuluk ve bu görüşün önemli filozoflarından biri olan Albert Camus merkezinde bir felsefi danışmanlık sürecinin nasıl yürütüleceğine odaklanılmıştır. Bu çerçevede psikolojinin temelinde yer alan felsefi bir bağlam olarak insanın biricik oluşu ve özgün otantik bir varlık oluşu gerçeğinden hareket edilmiştir. Çalışmada Musa'nın yaşamı Camus felsefesi kavramları olan uyumsuzluk, yabancılaşma, absürt, özgürlük ve sorumluluk kavramları merkezinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın felsefi danışmanlık temelinde değerlendirilmesi kapsamında Musa'nın hayatın anlamsız olduğuna inanan bir kişi olarak kendince bir anlam üretmesi beklendiği ifade edilmektedir. Çalışmada Camus'nün felsefesi çerçevesinde bireylerin, yaşamın absürtlüğü karşısında bir anlam üretmesinin gerekliliğinden söz edilirken Musa'nın arzuları için mücadele eden, arzu nesnesini belirlemeye çalışan, onun peşinde koşan bir kişiye doğru değişiminin felsefi danışmanlık aracılığıyla gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte çalışmada, varoluşun biricik ve özgün oluşunun, çevresindeki insanların değerlerini ödünç alarak gerçekleştirilemeyeceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda da Camus temelli felsefi danışmanlık uygulayacak danışmanların herhangi bir vakayı değerlendirirken ilk hareket noktalarının kişilerin kendi varoluşuna yön verecek değerler sistemini inşa etmelerine rehber olacak bir terapi sürecini uygulamalarının gerekliliğinden söz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Felsefi danışmanlık, varoluşçuluk, absürt, özgürlük, sorumluluk.

¹ Dr.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı | Ministry of National Education of the Republic of Türkiye
nebileerogul@gmail.com
0000-0002-8099-5559

² Prof. Dr.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü | Ankara Social Sciences University, Faculty of Social and Human Sciences, Department of Philosophy
mustafa.cevik@asbu.edu.tr
0000-0002-7343-178X

POSSIBILITY OF INTERVENTION IN LIFE CRISES WITH PHILOSOPHICAL COUNSELING: ALBERT CAMUS' CONCEPT OF ABSURD AND CASE OF THE FILM FATE

Abstract: In this study, the life of Musa, main character in Fate (2001), a film by Zeki Demirkubuz inspired by Albert Camus' novel "The Stranger" was evaluated within the context of "possibility of intervention in life crises with philosophical counseling" adopting a qualitative method. In the study, the life of Musa was discussed as a case. The study focused on existentialism and how to implement Albert Camus based philosophical counseling, one of the noteworthy philosophers of this thought. In this framework, the study was grounded on the uniqueness and authenticity of human as a philosophical context at the center of psychology. In the study, the life of Musa was evaluated on the basis of incompatibility, alienation, absurd, freedom and responsibility, which are among the philosophical concepts of Camus. In a part of the study where it is evaluated on the basis of philosophical counseling, it is expressed that Musa as a person believing in the meaninglessness of life is expected to somehow deduce a meaning. In the study, it is stated that individuals need to deduce a meaning against the absurdity of life within the frame of Camus' philosophy. It is also stressed that it will be possible for Musa to change into a person striving for his desires, trying to determine his object of desire and chasing that object of desire only through philosophical counseling. In addition, the study stresses that uniqueness and authenticity of existence will not be accomplished by borrowing other people's values. In this context, the starting point for counselors to implement Camus based philosophical counseling when evaluating any case will be to apply a therapy process that may guide individuals build a system of values to direct their existence.

Keywords: Philosophical counseling, existentialism, absurd, freedom, responsibility.

1. Giriş

Almanya'da 1981 yılında Gerd Achenbach tarafından başlatılan yeni bir felsefe yapma tarzı olarak felsefi danışmanlık, çok süre geçmeden pek çok ülkede felsefi danışmanlık kuruluşlarının etkinlikleri ile yapılmaya başlamıştır. Felsefi danışmanlık kuruluşları Almanya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışmalarına devam etmektedir. Felsefi danışmanlar ise akademik bir kuruluş olan The American Society for Philosophy, Counseling, and Psychotherapy (ASPCP), mesleki kuruluşlar, The American Philosophical Practitioners Association (APPA) ve The American Philosophical Counseling Association (APCA) bünyesinde çalışmalarına devam etmektedirler (Altunbaşak, 2019, s. 410).

Yeni bir felsefe yapma tarzı olarak felsefi danışmanlıkta felsefe, danışanın kendi kendini anlamasına yardım etmek için kullanılmaktadır. Her bireyin kendi felsefesine bağlı olarak yaşadığı gerçekliğinden hareketle onların duyguları, inançları, umutları, fantezileri ve yaşam tarzlarına göre örtük bir yaşam felsefesine sahip olduğu düşünülür. Felsefi danışmanlığın amacı ve bu bağlamda felsefi danışmanın görevi, danışanların yaşamlarının temelinde yer alan kavram ve fikir ağını ortaya çıkarmalarına, gizli varsayımlarını keşfetmelerine, kavramsal bağlantılarını bulmalarına yardımcı olmaktır (Lahav, 2001, s. 14)

Felsefe; düşünce ve düşünme tekniği ile ilgili olduğundan yöneldiği her şeyi felsefileştirmektedir (Çotuksöken & İyi, 2006). Bu bağlamda danışmanlığa yönelen felsefenin de danışmanlık sürecini felsefileştirdiği düşünülmektedir. Felsefi danışmanlık sürecinde ise Sokratik sorularla insanların bilgileri sorgulanarak doğurtma yöntemiyle kendi içlerinde var olan en doğru çıkarımlara ulaşmaları sağlanmaktadır (Skırbekk & Gilje, 2006)

Felsefi danışmanlar için felsefi danışmanlığı felsefi yapan onun bir felsefe yapma etkinliği olmasıdır. Danışmanlık sürecinde danışan ile danışman felsefe yaparlar. Felsefi danışmanlık sürecinde danışanlara ne yapmaları, nasıl davranmaları, ne gibi bir yol izlemeleri gerektiğiyle ilgili onlara yol gösterecek, önceden düşünülmüş, tasarlanmış hazır reçetelere veya bazı hazır felsefi öğretilere başvurulmadığı vurgulanmaktadır. Felsefi danışmanlık bağlamında felsefe yapmak, bireylerin dünya ve hayat görüşlerinin eleştirel bir biçimde sorgulanmasıdır. Danışman ile danışan arasında yapılan felsefenin içeriğini bütün yönleriyle danışanın yaşam-dünyası oluşturur (Altunbaşak, 2019, s. 413).

Psikoloji, insanın biricik oluşu ve özgün otantik bir varlık oluşu temel görüşünden hareket etmektedir. Bu görüş aynı zamanda varoluşçuluğun da temel iddiasıdır. İnsan, varoluş kaygısı yaşayan bir varlık olarak yaşamında özgür seçimler yapmakta, varoluşunu ve kimliğini seçimleri ile inşa etmektedir. Çalışmada başkarakter Musa'nın yaşamı kapsamında varoluşçuluk ve bu görüşün önemli filozoflarından biri olan Albert Camus merkezinde bir değerlendirme yapılmasının nedeni psikolojinin temelinde yer alan felsefi bağlam olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Yazgı (2001) filminin seçilmesinin temel nedeni filmin Albert Camus'nün "Yabancı" isimli romanından esinlenerek senaryolaştırılmış olmasıdır.

2. Albert Camus ve Felsefesi

Albert Camus, felsefe tarihinde varoluşçu filozoflar arasında yer alan bir filozof olarak değerlendirilse de o kendisini varoluşçu bir filozof olarak nitelendirmemektedir. Onun felsefesinde önemli olan kavramları ise uyumsuzluk, yabancılaşma, absürd, başkaldırı, özgürlük ve sorumluluktur. Bu bağlamda uyumsuzluk birey yaşamında birdenbire ortaya çıkan bir ruh hali olarak nitelendirilebilir. Uyumsuzluğun ortaya çıkışının dört aşamalı bir durum olduğu söylenebilir:

"1. Hayatın monotonluğu ve mekanikliği insana hem kendinin hem de diğer varlıkların anlamını sordurur. Bu, uyumsuzun ilk habercisidir. Özellikle günümüz modern toplumunda yaşayan insanlar ve modern kentler bunun güzel bir örneğini oluşturur. 2. Zamanın geçmesi, onun öldürücü bir algılanması ve geleceği değiştiremez oluşumuzun bilincine varılması. 3. İnsanların bu dünyada tek başına olması, kendine, dünyaya ve başkalarına karşı yabancı oluşu ve başkalarıyla ayrılığının keskin biçimde bilincine varılması. 4. Ölümün zorunlu ve kaçınılmaz bir son oluşunun ve ölümlerle birlikte her şeyin sona ereceğinin anlaşılması." (Gündoğan, 1995, s. 64).

Monotonluk gündelik yaşamda birçok kişinin yoğun olarak hissettiği bir deneyimdir. Camus bu durumu “yataktan kalkma, tramvay, dört saat çalışma, yemek, uyku ve aynı durum içinde salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi...(Camus, 2006a, s. 24) şeklinde ifade eder. Tüm günlerin aynı geçmesi ve ilişkilerin önceden tahmin edilebilirliği bir bulantı ortaya çıkarmaktadır. Kişi zamanda yer aldığını ve zamanının sınırlı olduğunu farkında olan bir varlık olarak ise bu dünyada hep ileriye dönük bir şekilde yaşamaktadır. Camus bunu “geleceğe dayanarak yaşarız: ‘yarın’, ‘ileride’, ‘iyi bir işim olunca’, ‘yaşlandıkça anlarsın’. Bu tutarsızlığa hayran kalmamak elde değil, çünkü ne de olsa ölmek var işin içinde (Camus, 2006a, s. 24)” şeklinde ifade eder. İnsan bu perspektifte her zaman geleceğe dönük yaşamaktadır, zamanı ise hızla geçmektedir. Birdenbire yaşlılık ve ölüm gelir, zamanının kısıtlı olduğunu bilse de insan ideallerini, hedeflerini ve yapacaklarını her zaman geleceğe erteleme açmazı ile yaşamında yol alır. İnsan, yaşlılık ve ölümle yüz yüze geldiğinde her zaman daha yapamadığı pek çok planının olduğu gerçeği ile yüz yüzedir. Zamanın aynı olması, ilişkilerin önceden tahmin edilebilirliği, monotonluğun içerisinde insan kendine, diğer insanlara ve dünyaya yabancılaşır, her şeyin mekanikliği hissine kapılmıştır artık. Bu aşamadan sonra insan istekleri karşısında kayıtsızlaşır ki bu da bir uyumsuzluk durumudur. Camus’ya göre tüm bilimsel ve akılsal çabalar dünyayı anlamlandırmada çabasız kalmaktadır. Camus, ussal anlamdaki çabaların boşa çıktığını, “Bir insan için dünyayı anlamak, onu insanlara indirgemek, ona damgasını basmaktır. Kendinin evreni, karıncaların evreni değildir. Her düşünce, insan biçimseldir gerçeğinin başka anlamı yok... İnsan evrenin de sevip, acı çekebileceğini benimseseydi, uzlaşmış olurdu (Camus, 2006a, s. 28)” ifadeleri ile açıklarken; bilimsel çabaların boşa çıktığını, “Bilim yoluyla olguları kavrayıp, sayabilirsem de dünyayı kavrayamam. Bütün engebeleri parmağımla izleyecek olsam, bundan fazlasını bilemezdim... O zaman dönüp dolaşıp şiire geldiğinizi anlıyorum... Böylece bana her şeyi öğretmesi gereken bilim, varsayımla sona eriyor... (Camus, 2006a, s. 30)” ifadeleri ile açıklamaktadır.

İnsan yaşamının anlamsızlığı, sonsuza kadar hep yeni baştan aşağı yuvarlanan ağır bir taşı yukarıya doğru itmeye mahkûm edilmiş, “Sisyphos” imgesinde somutlaşmıştır. Başkaldıran insan bu anlamsızlığı taşıyamayan insandır. Başkaldıran insan örgütlü bir hazırlıkla bir devrimi kendi anlayışına karşı bulmaktadır. Bununla birlikte o devrimi insanın içinde bulunduğu durumdan bir çıkış yolu olarak gören bütün umutları da yanıltıcı bulmaktadır. Başkaldıran insan, saçma bir dünya içinde yalnızlıktan kurtulma umudu olmadan yaşayan insandır (Frolov, 1997, s. 76).

Camus’e göre başkaldıran insan, tüm yaşamı her türlü emre evet dedikten sonra, birdenbire kendisine bir eşit gibi davranılmasını isteyerek hayır diyen bir köle ya da bir köle değilse; başka birinin köleliğine, tüm insanlığı bağlayan ortak bir değer ya da doğa üstü bir değer oluşturabilmek adına hayır diyen kişidir (Camus, 2004, s. 21-24). Başkaldıran insan ya hep ya hiç olunacağını (Camus, 2002, s. 225) bilen, tüm haksızlıklara karşı, bireysel de olsa insanlık adına hayır diyen ve çözüm arayan; ancak sadece dokunulabilen insani gerçeklikler üzerine mücadele eden bir kişidir. Camus “başkaldıran insan” kavramı ile diğer varoluşçu felsefelerden ayrılır. Ona göre kişi

uyumsuzluğu anladığı an ne fiziki ne de felsefi bir intiharı önerir, O tüm uyumsuzluk ve absürde rağmen bu uyumsuzluk ve absürt hissini yaşamayı önerir. Hayatın anlamsızlığı içerisinde uyumsuza rağmen yaşamak bir ironi ve mutluluk kaynağıdır.

2.1. Albert Camus Felsefesinin Felsefi Danışmanlıkta Kullanımı

Camus felsefesinde absürt, insanın varoluşunun anlamsızlığını ve mantıksızlığını kabul etme durumunu ifade eder. Camus'a göre, hayatın temelinde anlamlı bir evrensel amaç veya anlam aramak anlamsızdır. Camus'un felsefesi, insanın varoluşsal uyumsuzluğu ile yüzleşme ve absürt gerçekliği kabul etme üzerine odaklanır. Bir felsefi yaklaşım olarak Camus felsefesi, felsefi danışmanlıkta uygulamalarında da kullanılabilir. Camus temelli felsefi danışmanlık, bireylerin hayatın absürt oluşunu ve absürt içindeki anlamsızlığı kabul etmelerine ve bu gerçeklikle nasıl başa çıkacaklarını bulmalarına yardımcı olmada bir alternatif terapi olarak önerilebilir.

Camus temelli felsefi danışmanlığın öncelikle kişinin anlamsızlığı fark etmesi, ardından ise kabul etmesi gerekmektedir. Kişi anlamsızlığı kabul ettiğinde varoluşsal çelişkileriyle yüzleşecek, böylelikle absürt gerçekliği kabul etmeye başlayacaktır. Kişi hayatın anlamsızlığını kabul ettikten sonra özgürlük ve sorumluluğu yaşayacaktır. Kişi hayatının anlamını kendisi yaratacak ve bu değerleri üzerine gerçekleştirdiği seçimlerinin sorumluluğunu üzerine alacaktır. Bireyler, hayatlarının anlamını kendileri yaratma ve kararlarının sorumluluğunu üstlenme özgürlüğüne sahiptirler. Bu aşamadan sonra kişi kendi seçimleri ile kendinin inşa ettiği kimliğini yaşama ve kendini ifade etmenin mutluluğunu yaşayacaktır. Bu bağlamda mutluluk aynı zamanda bireylerin absürt gerçeklikle başa çıkabilmeleri için kullandıkları bir yoldur. Başka bir deyişle kişi absürt gerçekliği kendi özgür seçimleri ile inşa ettiği hayatını yaşarken mutlu olacaktır. Felsefi danışmanlık sürecinde, son olarak bireylerin absürt gerçekliği hafifletmeleri ve kendi hayatlarını mizahi bir şekilde ele alabilmeleri için ironi ve mizah kullanmaları teşvik edilebilir.

Camus temelli felsefi danışmanlıkta bireyler yaşamlarının anlamsızlığını kabul etmekte ve bu anlamsızlıkla başa çıkmaktadırlar. Bu süreçte de özgürlük, sorumluluk, mutluluk ve mizah gibi olumlu yaşam değerleri işe koşulmaktadır. Terapi sürecinde kişinin anlamsızlığı görmezden gelmemesi, anlamsızlığa karşı bir sorumluluk alması, bu sorumluluğu da özgürce yaptığı seçimleri ile inşa ettiği kimliğine göre gerçekleştirmesine yardımcı olunmaktadır. Anlamsızlık ve absürt bir gerçekliktir, inkâr ve reddedilemez, bu gerçeklikle baş edebilmek gerekir. Anlamsızlıkla baş etme sürecinde içsel bir barış ve uyum olmalı, kişisel bütünlük sağlanmalıdır. Bu süreçte kişi hayatının anlamını ve değerini kendi içsel kaynaklarına dayalı olarak bulmalı, anlamsızlığı kabul ettikten sonra bile yaşamın tadını çıkarabilmelidir. Kişinin bu süreçte kendi inşa ettiği değerlerine sadık kalarak seçimler yapması gerekmektedir.

3. Yöntem

Araştırmada psikolojik olarak belirlenen kimi semptomların, absürtlük bağlamında ortaya çıktığı, varoluşsal bunalımların ise felsefi danışmanların genelde karşılaştıkları

sorunlar olması (Marinoff, 2004, s. 97) gerçeğinden hareket edilmiştir. Bu bağlamda felsefe tarihinde absürt kavramı ile bilinen Albert Camus felsefesi temel alınmıştır. Camus'nün "Yabancı" isimli romanını Türkçe'ye çeviren Vedat Günyol, önsözde, "Yabancı, sevip sevmemek, evlenip evlenmemek, Tanrı'ya inanıp inanmamak, bir hiç yüzünden adam öldürüp elini kana bulamak gibi sorunları kendine dert edinmeyen, saçmalıkların içinde saçma bir yaşam düzeyine kendini kaptırmış bir insancığın romanıdır. (Camus,2006b:10)" demiştir. Dolayısıyla araştırmada örneklem olarak Camus'nün "Yabancı" isimli romanından esinlenerek senaryolaştırılmış Yazgı(2001) filmi seçilmiştir. Bu araştırmada olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı güdümlü örnekleme tekniği ile araştırma evreni içinde araştırma probleminin en tipik biçimde gözlenebileceği bir alt grubu örneklem olarak seçmiştir (Sencer ve Sencer, 1978, s. 486).

Bu amaçla araştırmada nitel bir yöntem kullanılarak Yazgı (2001) isimli Türk sinema filminin başkarakteri olan Musa'nın yaşamı bir vaka olarak ele alınmıştır. Vaka metinleştirildikten sonra içerik analizi ile çözümlenmiştir. Vakanın Camus merkezli felsefi danışmanlıkta kullanımı aşağıdaki araştırma soruları çerçevesinde değerlendirilmiştir:

- Başkarakter hayatın anlamsızlığını yani absürdü fark etmiş mi?
- Başkarakter absürtlük nedeniyle günlük yaşantı içinde kendine ve yakınlarına zarar veriyor mu?
- Başkarakterin absürtlük farkındalığı onun ilişkilerine ve rutinlerine zarar veriyor mu?
- Başkarakter karşılaşılan absürtlük karşısında nasıl bir yaşam süreceğine karar vermiş mi?
- Başkarakter seçimlerini özgür olarak gerçekleştirebiliyor mu?
- Başkarakter seçimlerinin sorumluluğunu alabiliyor mu?
- Başkarakter hayatın anlamsızlığına rağmen mutlu olunabileceği bir hayatın imkân dâhilinde olduğunun farkında mıdır?
- Başkarakter mutlu olmak istiyor mu veya böyle bir amaç taşıyor mu?
- Başkarakter anlamsızlığa rağmen kişisel anlam ve tatmin sağlayabiliyor mu?
- Başkarakter hayatın anlamsızlığı duygusuna hafifletmek için ironi ve mizah duygusunu yaşayabiliyor mu?

4. Musa Vakası

Yazgı filmi, Zeki Demirkubuz tarafından Albert Camus'nün "Yabancı" adlı romanından esinlenerek senaryolaştırılmıştır. Başkarakter Musa mütevazı bir evde yaşlı annesi ile yaşamakta, masa başı rutin bir iş yapmaktadır. Annesi bir sabah uyanmaz, annesini uyandırmaya çalışır ve annesi kalkmayınca her günkü gibi işine gider. Eve gelir annesi hâlâ yataktadır, öldüğünü anlar ama tepkisiz kalır, her akşamki gibi sütlü kahvesini içer. Ertesi gün ofiste bir sürü işi vardır ancak biraz gecikse de yine de işine gider. Patronu ona kızarak neden işe geciktiğini sorar, bunun üzerine Musa annesinin öldüğünü söyler. Bu gibi durumlarda ne yapılması gerektiğini bilmediğini de ekler. Musa annesinin ölümüne kayıtsız kalmıştır. Ayrıca o annesinin ölümü karşısında sevinç diye açıklayamadığı ama üzüntü de diyemeyeceği bir duygu hissetmiştir.

Musa kapı komşusu olan esasında ambarcı olduğunu bildiği ancak illegal işler yapan kişi ile arkadaşlık etmektedir. Arkadaşının sevgilisi onu aldatmaktadır, Musa'dan yardım ister. Musa arkadaşının ağzından kadını eve dönmeye ikna etmek için etkili bir mektup yazacak, arkadaşı sevgilisi ile birlikte olacak ve ardından kadını kapı dışarı edecektir. Bu şekilde de intikamını alacaktır. Musa'nın arkadaşı bu planını Musa'ya anlattığında kabul eder. Sonuç olarak plan hayata geçirilir. Bu olaydan sonra kadının kardeşleri Musa ve arkadaşını kahvede takip ederler. Ve yine arkadaşı bir plan yapar, arkadaşı adamlara küfredecektir ve onlar da karşılık verirse silahla onları öldürecekler. Musa da bu planı duyar duymaz, arkadaşından silahı alır, "Sen küfret, karşılık verilerse ben onlara ateş ederim." der. Bu plan da gerçekleşir. Musa bir insana ateş etmek gibi kararları alırken de önemli kararlar alıyor gibi görünmemektedir. Bu bağlamda Musa'nın kendi özgür iradesi ile bu seçimler yapmadığı, çevresindeki insanların seçimlerine tabi olduğu, seçim sürecini sağlam bir şekilde değerlendirmedeği söylenebilir.

Musa'nın evliliği de kendi kararı değildir. Ofislerinde çalışan bir kız ona gelmiş, aralarında bir yakınlaşma yaşanmıştır. Bunun üzerine kız Musa ile evlenmek istemiştir. O da evlenip evlenmemenin kendisi için fark etmediğini, evlenmek istiyorsa istediği zaman evlenebileceklerini söylemiştir ve evlenmişlerdir. Musa bir gün erkenden eve geldiğinde eşinin yatakta çıplak bir şekilde uyduğunu, banyoda ise birinin duş aldığını görür, evinin ayakkabılığında ise bir erkek ayakkabısı vardır. Buna rağmen evde kimin olduğunu görmek için banyoya girip bakmaz, eşinin kendisini aldatmasına herhangi bir tepki göstermez. Ayrıca bu duruma "eşim beni aldatıyor" gibi bir anlam da yüklemeyiz. Musa hayat karşısında kayıtsızdır, her şeyi akışına bırakmış görünmektedir, kendisine ve yaşama ait değerlere yabancılaşmıştır. O artık ortalama bir insanın değerli, güvenli veya gerekli bulduğu her şeye karşı kayıtsız bir kişidir.

Musa, nedeni olmaksızın kendisini suçlu hisseden ve iradesini kullanmayı reddeden bir kişidir. Musa, gümrük ofisinde her insanın yakınlarının ölümüne biraz sevinebileceğini, annesinin ölümü karşısında sevinç diye açıklayamadığı ama üzüntü de diyemeyeceği bir duygu hissettiğini, Tanrı'ya inanmadığını, patronu ile karısının

ilişkisinden şüphelense de bunu sorgulamaya gerek duymadığını anlatır. Hayat karşısında takınılan bu kayıtsızlık karşısında savcı çok şaşırır.

Filmde Musa, patronun eşi ve çocuklarının ölümü ile ilgili cinayetten suçlanmaktadır ancak suçlamalarını reddetmez. Savcı mahkeme kararını, Musa'ya okur, serbest bırakıldığını bildirir ve Musa kayıtsız kalmaya devam eder. Savcı Musa'nın kayıtsızlığı karşısında şaşırır. İdam cezasından dönen, dört yıldır mahkûmiyet çeken bir mahkûmun sevinmesi gerektiğini ve niçin suçu kabul etmiş olduğunu merak ettiğini söyler. Musa ise kayıtsız kalmaya devam eder.

Tahliye kararı sonrasında savcı medyada fazlasıyla konuşulan davanın sanığı Musa ile tanışmak ve konuşmak ister. Bu konuşma sırasında Tanrı'nın var olup olmadığı, hayatın bir anlamının olup olmadığı konusunda bir tartışma başlar. Musa, Tanrı'nın ve hayatın hiçbir anlamının da olmadığını, hayatı idare ettirmek için isteklerin belirleyici olduğunu savunur. Savcı ise, Tanrı'nın var olduğunu ve hayatın anlamını belirleyen tek şeyin bu olduğunu, aksi hâlde insan ruhunun bomboş kalacağını ve böyle bir ruh için dua etmekten başka bir çare olmadığını savunur. Tartışma biter. Musa boş gözlerle savcıya bakar.

Filmde Musa'nın son konuşması: "Sonra yatıp seviştik. Sabaha karşı uyanıp kalktım. Pencereyi açıp sokağı seyrettim. Birden her şey artık sona eriyormuş gibi geldi ve uzun zamandan beri ilk defa annemi anımsadım. Bu uzun ve saçma yıllardan sonra, o gece ölüm o kadar yakinken neler hissetmişti acaba, aklımdan neler geçmişti, diye düşündüm. O an içimde bir şeyler kımıldanır gibi oldu. Heyecanlanıp dinledim ama ruhum hâlâ bomboştu."

5. Tanı

5.1. Musa'nın Komiserle İlk Sorgusunun Değerlendirilmesi

Musa tutuklandıktan sonra ilk sorgusunda kendisine neden avukat tutmadığını soran komisere gerek görmediğini söylemiştir. Komiser de “Sen avukat tutmasan da devlet sana bir avukat tayin eder.” demiştir. Musa da “Etsin o zaman...” diyerek kayıtsız kalmıştır. Bu ilk sorguda Musa genellikle konuşacak çok şeyi olmadığı için sustuğunu da söyler. Eşi hakkında ise “Eşimi iş ortamından tanırım, sevgilim değildi, kendisini pek tanımam.” demiştir. Buna ilaveten eşi Sinem istediği için evlendiklerini, pek tanımadığını, kimdir nedir merak etmediğini, ona çok düşkün sayılamayacağını da söylemiştir. Ayrıca eşi Sinem’in patronu Naim Beyle ilişkisi olduğunu sandığını, bunu fark edince eşi ile konuşmanın aklına gelmediğini de eklemiştir.

İlk sorguda komiser komşusu Necati hakkında da Musa’dan bilgi almak ister. Musa “Benim arkadaşım yoktur, ama kendisini severim.” demiştir. Komiser arkadaşı Necati’nin ne iş yaptığını Musa’nın bilip bilmediğini merak eder. “Ne ambarcısı bunu bilmem, hiç sormadım.” demiştir. Musa sevdiği bir kişi olarak komşusu Necati’nin ne iş yaptığını da kayıtsızdır.

Yine ilk sorguda komiser Musa’nın annesinin ölümü hakkında da bir şeyler sorar. Musa annesinin öldüğü sabah uyuduğunu düşündüğünü, arkadaşları “Gidip annene bir bak istersen.” dediklerinde de üşendiği için eve gidip bakmadığını ifade eder. Eve gidip annesine bakınca öldüğünü anladığını, bir şey yapmadığını, patrona söylemek için sabahı beklediğini, böyle durumlarda ne yapılır bilmediğini de ekler. O akşam evde koltukta televizyon seyrettiğini, geç saatlere kadar iki sütlü kahve içtiğini, koltukta da sızıp uyuduğunu aktarır. Musa herkes gibi annesini sevdiği, ölümüne üzüldüğünü söyler. Komiser de ona “Eşin Sinem’e annemi sevmiyordum.” demişsin diye ekler. Bu Musa’ya göre anlatması zor bir durumdur. Ona göre “İnsan sevmesine sever annesini ama bazen de sıkılır. Ya da yalnız olmayı ister. Yani ölmesini istemez ama böyle böyle de olsun ister yani bunun gibi bir şey...” der. O annesi ölünce rahatlamıştır.

Yine aynı sorguda komiser Musa’ya hukuk fakültesi son sınıf öğrencisi iken neden okulu bıraktığını sormuştur. O da “Sıkıldım herhalde... diye cevap vermiştir. İnancı konusunda da Tanrı’ya inanmadığını ve hatta hiçbir şeye inanmadığını da söylemiştir. O karısı ile patronu arasındaki ilişkide de patronuna öfke duymadığını, bunu o zamanlarda kendi kendine sorduğunu ama hiçbir şey hissetmediğini eklemiştir. Musa bu konuda da kayıtsızdır.

5.2. Musa’nın Avukatıyla İlk Görüşmesinin Değerlendirilmesi

Avukatı Musa'ya toplum ve ahlak dışılık ile suçlandığını söylemiştir. Ondan annesinin ölümüne üzülme, Tanrı'ya inanmama gibi konularda konuşmamasını istemiştir. Avukat hukukun sevinme-üzülme gibi meselelerle ilgilenmediğini yineler. Avukatta komiser gibi ona annesi öldüğünde ne hissettiğini sorar. O da "Annem ölmeseydi daha iyi olurdu. Böyle şeyler elimizde değil (ölüm)." demiştir. Musa avukatına "Ben annem öldüğü için üzülmediğim için mi yoksa üç kişiyi öldürmekle mi yargılanacağım?" diye sormuştur.

5.3. Musa'nın Tahliye Kararı Sonrası Savcıyla Görüşmesinin Değerlendirilmesi

Musa patronu Naim Beyin intihar öncesi yazmış olduğu itiraf mektubu ile tahliye olur. Aslında patronu eşini ve çocuklarını öldürmüştür. Musa itiraf mektubunun kendisi ile ilgili olmadığını düşünmektedir. İtiraf mektubunu okuyup okumama kararını savcıya bırakan Musa mektupla pek de ilgilenmemekte, odadaki nesnelere izlemeye devam etmektedir.

Naim Bey mektupta sebebini anlayamasa da Musa'nın cinayeti üstlenmesinin işine geldiğini ancak bu olaydan sonra mutsuz olduğunu, işlerinin bozulduğunu, uyumadığını, yemek yemediğini, Sinem'in kendisini terk ettiğini yazmıştır. Mektupta da cinayeti kendisinin işlediğini itiraf edip vicdan azabı çektiği için af dilemiştir.

Savcı Musa'nın cinayeti işlemediği hâlde neden suçsuz olduğunu hiçbir yerde söylemediğini merak etmektedir. Musa suçlanmaktan dolayı şikayetçi olmamasının kendi hakkı olduğunu, kendisini suçlu ya da suçsuz hissetmediğini, insanın suçluyum diyebileceğini ama suçsuzum diyemeyeceğini ifade eder. Savcı ile görüşmede Tanrı meselesine de girilir. Musa'ya göre Tanrı üzerine düşünmeyi gerektiren bir şey değildir. Musa Tanrı'nın varlığını ispatlayacak durumda olmadığını düşünmektedir. Savcı yine de ona uğruna eğilip bükülebileceği bir şeyler olup olmadığını sorar. O da: "Hiçbir şeye inanmam ama umutsuz da değilim. Bilakis bazı konularda çok umutluyum. Beni doğrudan ilgilendiren şeyler konusunda. Arzularım ve isteklerim. Ben kendiminkileri bilirim. Başkalarınınki de beni ilgilendirmez." diye cevap verir.

Savcı "Kişi arzularına göre davrandığında cinayet dahi işlese onu olduğu gibi kabul mü edeceğiz?" diye sormuştur. Musa keşke bu kötülükler olmasaydı, cinayetler işlenmeseydi demiyor. Bu durumda kendisini ilgilendiren bir şey olmadığını düşünüyor. Musa'ya göre cinayet öldüren için iyidir. Çocuklar için iyi değildir. Ayrıca savcıya bir itirafta bulunan Musa o gün patronunun karısının evine bir iş için gittiğinde patronunun karısını ve eşini öldürmek istediğini, bunun bir nedeni olmadığını, kadının sürekli ağlayıp zırladığını, çocuklarının ise hiçbir şeyi umursamadıklarını, bir an öldürerek onlara iyilik yapacağını düşündüğünü söyler. Ama sonuç olarak kendisi için değişen bir sonuç olmadığını düşünerek öldürmediğini ifade eder.

Musa savcıya önünde eğilip büküleceği bir şey olmadığını, eğilip bükülecek şeylerin zengin olmak, çok iyi bilgisayar kullanmak, tüm kadınların hayır diyemeyeceği bir erkek olmak kadar önemi olmadığını söyler. Ona göre insan olmak bu kadar basittir.

Savcı bir davranışın ne amaçla yapıldığının önemine vurgu yapar. Bir davranış vicdan adına ya da kötülük adına yapılmış olabilir. Musa'ya göre vicdan denen şey bir kötülükten doğar bu nedenle de kötülük adına yapılan davranış daha önemlidir. Musa son olarak savcıya üç insanın ölümü ile suçlandığını ama sonuç olarak annemin ölümüne üzülmediği, karısının kendisini aldatmasına kayıtsız kaldığı için cezalandırıldığını, buna ek olarak savcının da onu Tanrı'nın mahkemesine havale etmeye çalıştığını vurgular. Ona göre bu durum bir iki yüzlülüktür, ona göre âdeta tüm insanlık, insan olmanın yükünü kendisi gibi insanların üstüne yüklüyor gibidir. İnsanlar çileyi değil kötülüğü göstererek kurtulurken, Musa âdeta çile çekmeyi, yaşamı kötü de olsa kabullenmeyi istemektedir. Ancak kendi özgür seçimlerini değil de çevresindeki insanların kararlarına uyarak kendi iradesini ortaya koymamaktadır. Seçim yapmayarak yaşamın kendisine sunduğu yaşamı deneyimlemektedir. Kendisinin seçim yapmaması da bir seçim olarak değerlendirilebilir ancak seçim yapmaması ve kendisine sunulan seçenekleri deneyimlemesi esaret altına alınmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kişiyi özgürlük gibi en temel yaşam deneyimlerinden alı koymaktadır.

6. Terapi

Musa arkadaşı için birine ateş etmek, sürekli ağlayan bir kadını öldürmenin ona iyilik olacağını düşünmek ve biri istiyor diye onunla evlenip evine almak gibi absürtlülük izah edilmesi zor tutarsız seçimler yapmaktadır. Bunun yerine hayatın anlamsız olduğuna inanan birinin kendince bir anlam üretmesi beklenir. Üretilen anlam sistemlerinin bir parçası olmak yerine sistemlere "isyan" etmesi ve kendi anlamını ve varoluşunu gerçekleştirilmesi onu yaşamda mutlu kişi yapabilir.

Musa bir çocuğun öldürülmesinin hem iyi hem kötü olacağını söylerken bir iyi ve kötü fikrine sahip olmadığını ortaya koymuştur. Bu durumda bütün insanlığın yükünün "annesinin ölümüne sevinmesi" nedeniyle onun üstüne yıkılmak istenmesi ve "iki yüzlü olmayı" kötü olarak nitelemesi bir tür değer yargısı belirlemesi anlamına geliyor. Bu da Musa'nın absürd yaşam tutumu ile tutarlı görünmemektedir.

Musa "Hiçbir şeye inanmam. Umutsuz değilim. Arzularım için umutluyum." demekte ancak aslında arzuları için mücadele eden, arzu nesnesini belirlemeye çalışan, onun peşinde koşan bir Musa profili ortaya koymamaktadır. Bu da Musa'nın asıl sorununun absürd değil seçim yapmaktan çekinen ve özgürlüğünü kullanmayan bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Özgür olmak, kişi olmak için şart iken Musa Sinem'in, komşusunun ve patronunun yönlendirmesi altında iradesiz hareket eden bir canlı gibi görünmektedir.

Terapide bu tutarsızlıklarla Musa'nın yüzleştirilmesi, böylece özgürlüğünü kullanma cesareti kazanması ve Camus'cu felsefe bağlamında var olan sistemlere isyan içinde

kendi anlamını inşa etmesine yönelik sorgulamalar ve terapötik müdahaleler yapmak daha doğru görünmektedir.

Musa ile Sinem'in Evlilik üzerine diyalogu:

"Sinem: benimle evlenmek ister misin?

Musa: Benim için fark etmez, eğer sen istiyorsan evleniriz.

Sinem: Beni seviyor musun?

Musa: Bilmiyorum.

Sinem: Öyleyse neden evleneceksin.

Musa: Bunun bir önemi yok, istiyorsan evleniriz.

Sinem: Evlilik ciddi bir iştir.

Musa: Değildir."

Burada Musa her ne kadar evliliği absürd bulmuş gibi görünse de terapistin bu durumda Musa'ya iki temel soru sorması gerekmektedir:

1-Evlilik neden ciddi değil? (İyi demek istiyor.)

2-Evlilik ciddi bir iş değilse neden Sinem istiyor diye kabul ediyorsun? Burada başkasının değer sistemine teslim olmak vardır.

Aynı şey arkadaşının hatırı için tanımadığı birine ateş etmeyi doğru bulması, aldattığı için arkadaşının kız arkadaşını cezalandırmaya ortaklık etmesi için de söylenebilir. Bütün bunlar Musa'nın absürdü tam içselleştirmede, bazen olaylara karşı kayıtsız kalsa da başkasının değerler sisteminin içinden hareket ettiği anlamına gelmektedir. Bunun için de yaşamı zorluklar içine girmekte ve hem kendisi hem de hayatında olan kişiler için hayatı sürdürülemez kılmaktadır. Bu yaklaşım bir taraftan yaşamdaki değerleri reddederken öte yandan yaşamına giren kişilerin değerlerini ödünç alarak kendi yaşamını berbat etmeye sebep olmaktadır.

Buradaki temel sorun Musa'nın kendini değerli bulmaması ve kendisiyle yaşam arasında gerçekçi ve kendine ait bir ilişki biçimi gerçekleştirilememesidir. Başka bir deyişle Musa varoluşçuluğun en temel ilkesi olan kendi olmak ve otantik olmak becerisini geliştirmemiştir. Felsefi danışmanlık sürecinde Musa'nın kendini tanıması, kendisine ait değerlerini inşa etmesi ve bu değerlerle yaşam arasında bir ilişki kurması için terapötik müdahale yapılması gerekir. Musa'nın terapisi onun varoluşsal boşluk durumu olan bu sıfır noktasından yukarıya çıkaracak, onu kendi yapacak yönlendirmeler ile tamamlanabilir.

Musa'nın genel olarak seçimlerinde ve başına gelenlerde kayıtsızlığı dikkat çekmektedir. Musa rutin hayatı içerisinde hayatın anlamsızlığını yani absürdü deneyimlemektedir. Musa'nın annesinin ölümüne üzülmemesi, "Bu gibi şeyler bizim

elimizde değil" diye düşünmesi ölümü mutlak son olarak algıladığını göstermektedir. Eşi ile ise onu tanımadığı hâlde ve o istiyor diye evlenmesi seçimlerini askıya aldığını göstermektedir.

Musa'nın suçsuz olduğu hâlde mahkemede "Ben suçsuzum." dememeyi kendi hakkı olarak görmesi, Tanrı'nın varlığı ya da yokluğunun üzerinde düşünülecek bir şey olmadığını düşünmesi, kötülük ve cinayetler konusunda kendisini ilgilendiren bir durum olmadığını ifade etmesi seçimler yaparak iradesini ortaya koyamayan bir yaşam sürdürdüğünü göstermektedir.

Musa savcıya "Kişi suçsuzum diyemez ama suçluyum diyebilir." derken içten içe "Suçsuz değilim." demek, bu davranışının altında "Suçsuz olup olmadığımı bilemem." gibi bir algı yer almaktadır. Dolayısıyla insanların sadece yaptıklarından değil yapmadıklarından da sorumlu olabileceklerini düşünmüş gibi görünse de hayatındaki diğer kişilerin değer yargılarını ödünç alarak yaşamına yön vermesi ve ancak savcı kendisi ile görüşmek istediğinde düşüncelerini ifade etmesi varoluşuna yabancılaşmış bir insan profili çizmesine neden olmaktadır. Felsefi danışmanlık sürecinde Musa'nın var olan bu değer yargılarından yola çıkarak kişisel tercihlerin yaşadığımız hayat olaylarını şekillendirdiği, seçim yapmamanın ve haksızlığa uğrandığında hakkını savunmamamın özgürlüğü kaybetmeye neden olabileceği gösterilmelidir.

7. Sonuç

Zeki Demirkubuz tarafından Albert Camus'nün "Yabancı" adlı romanından esinlenerek senaryolaştırılan Yazgı (2001) isimli Türk sinema filminin başkarakteri Musa'nın hayatının bir vaka örneği olarak ele alındığı bu çalışmada, felsefi danışmanlık merkezinde bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Çalışmada filozof Camus'nün felsefesinin temelinde yer alan uyumsuzluk, absürt, başkaldırı, özgürlük ve sorumluluk gibi kavramların bir vaka özelinde nasıl işe koşulacağını değerlendirilmiştir.

Camus felsefesi merkezinde felsefi danışmanlıkta vaka değerlendirilirken öncelikle danışanın yaşamında bir anlamsızlık, uyumsuzluk ve absürt duygusu olduğuna yönelik bir algı ile danışmana gelmesi önemlidir. Bu bağlamda kişi değerlendirilirken öncelikle hayatın anlamsızlığını, uyumsuzu, absürdü fark etmiş olup olmadığı değerlendirilmelidir. Kişinin absürtlük karşısında nasıl bir yaşam süreceğine, seçimlerini özgür olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediğine, özgür seçimlerinin sorumluluğunu alıp almadığına bakılmalıdır. Bu aşamadan sonra ise kişinin hayatın anlamsızlığına rağmen mutlu olabileceği bir hayatın imkân dâhilinde olduğunun fark ettirilmesi, seçeneklerinin farkında olması gereklidir. Bu bağlamda kişinin, kişisel anlam ve tatmin sağlayabilmesi önemlidir.

Tüm bu çerçevede araştırma özelinde ele alınan Yazgı (2001) filmi başkarakteri Musa'nın kendi hayatına, seçimlerine ve çevresinde gelişen olaylara bakış açısındaki kayıtsızlık terapi sürecinde ilk hareket noktası olabilir. Musa seçimlerde bulunmasa da

hayatında “hayır” demeyerek de seçimler yapmakta, birilerinin hayatına dâhil olmakta (Sinem ile evlenerek) ya da hayatına bu yolla birileri dâhil olmaktadır (Komşusunu arkadaşı olarak nitelendirmese de görüşmeye devam ederek ve onun planlarına evet diyerek). Bu bağlamda Musa absürdün farkında olsa da seçim yapmayarak hayatını akışına bırakmış görünmekte, hayatını başkalarının değer yargılarına göre yaşamaktadır. Musa’nın seçimlerinin kendi yaşamını ve kişiliğini var ettiğinin farkına varmaya, bu konuda muhakeme yapmaya ihtiyacı olduğu düşünülmektedir.

Musa toplumsal normlar ve ahlak değerleri ile çelişmektedir, annenin ölümüne üzülmemeye, eşinin kendisini aldatmasına kayıtsız kalma gibi nedenlerle toplumdaki genel beklentilerin dışında kalan sıra dışı bir karakterdir. Tüm bunlar düşünüldüğünün aksine, Musa’nın kişiliğini inşa eden bir değer yargısına sahip olmaması neden olmamıştır. O toplumda yaygın olan değer yargılarının absürtlüğünü fark ettiği için mevcut normlardan kopmaktadır. Bu bağlamda O, vicdan duygusunun genellikle bir kötülükten sonra geliştirilen bir duygu olduğunu, bu nedenle de kötülüğün daha önemli olduğunu düşünülmektedir. “Çocuklar ölmesin” derken aslında kötülük olmasın da demektedir. Kötülük olmazsa vicdan olmayacaktır ve aslında kötülüğün olmaması da iyi bir şeydir. Ancak nihayetinde Musa’ya göre bir kişi kendi arzu ve isteklerine göre kötülük yapmaktadır. O arzu istekleri olan yanına “umutlu olan yanım” demiştir. Bu bağlamda onun hayat görüşü üzerinde bir değerlendirmeye, temel aldığı değerler skalasının üzerinde konuşmaya ihtiyacı vardır. Filmde Musa’nın kişiliğini inşa eden değerler komiser, avukat ve savcı ile diyaloglarının yer aldığı sahnelerde üzerinde konuşulduğu kadarıyla izleyici ile paylaşılmaktadır. Bu nedenle izleyici ile sınırlı bir içerikle paylaşılan Musa karakterinin yaşamı felsefi danışmanlık bağlamında değerlendirilirken sınırlılıklar söz konusudur. Bununla birlikte çalışmanın sonuçları, gerçek bir vakayı Albert Camus felsefesi merkezinde ele alma amacıyla olan felsefi danışmanlara bir bakış açısı sunabilir.

KAYNAKÇA

- Altunbaşak, İ. (2019). Felsefi Danışmanlığı 'Felsefi' Yapan Nedir?. *Flsf Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 409-426.
- Camus. (2002). *Veiba*, (Ç. Toral, Çev.), Ankara: ÜBL Yayınları.
- Camus. (2004). *Başkaldıran İnsan*, (T. Yücel, Çev.), İstanbul: Can Yayınları.
- Camus. (2006a). *Sisifos Söyleni*, (T. Yücel, Çev.), İstanbul: Can Yayınları.
- Camus. (2006b). *Yabancı*, (V. Günyol, Çev.), İstanbul: Can Yayınları.
- Çotuksöken, B., ve İyi, S. (2006). *Kimin için felsefe*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Frolov, İ. (1997). *Felsefe Sözlüğü*. (A. Çalışlar, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.
- Gündoğan, A. O. (1995). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Erzurum: Birey Yayıncılık.
- Lahav, R. (2001). Philosophical counseling as a quest for wisdom. *Practical Philosophy*, 4(1), 7-19.
- Marinoof, L. (2004). *Felsefe Terapisi*. (E. Sökmen, Çev.), İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- Sencer, M. ve Sencer, Y. (1978). *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Skırbekk, G. ve Gilje, N. (2006). *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*. (E. Akbaş ve Ş. Mutlu, Çev.) İstanbul: Kesit Yayınları.